

UCH NOMALUMLI CHIZIQLI TENGLAMALAR SISTEMASINI JAVASCRIPT DASTURLASH TILI ORQALI HISOBLASH

A. Dodayev, X. Ro'xonov

*Andijon davlat pedagogika instituti
Matematika va informatika yo'nalishi
2-kurs talabalari*

Annotatsiya: Maqolada Uch nomalumli chiziqli tenglamalar sistemasini javascript dasturlash tili orqali hisbolash ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: tenglama, chiziqli tenglamalar sistemasi, matematik savodxonlik, dastur, javascript dasturlash tili, matematikaviy savodxonlik kompetensiyalari.

Аннотация: В статье рассматривается вычисление системы линейных уравнений с тремя неизвестными с помощью языка программирования javascript.

Ключевые слова: уравнение, система линейных уравнений, математическая грамотность, программа, язык программирования javascript, математическая грамотность.

Ta'lim jarayonining sifatini oshirishda talabalarda matematikaviy savodxonlik kompetensiyalarini rivojlantirish bugungi kunda muhim ahamiyat kasb etadi, chunki, XXI asrda tahsil oluvchilarning o'quv-biluv faoliyatini matematik savodxonlik asosida rivojlantirish hayotiy zaruratga aylandi. Jahondagi rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimiga matematik bilimlarni integratsiya qilish, uning mazmunini milliy istiqloq g'oyasi va milliy manfaatlar asosida davom ettirish, demokratlashtirish, yangilash, modernizatsiya qilish va liberallashtirish, shuningdek ta'lim jarayonini axborot-kommunikatsiya tizimlari bilan qurollantirish va innovatsion pedagogik texnologiyalar bilan boyitish tushunchalari bugungi kunda o'z ifodasini topdi. Ta'lim jarayonining barcha bosqichlarini qamrab oluvchi, zamonaviy innovatsiya talablariga to'la javob beruvchi ta'lim infrastrukturasi, ya'ni uzluksiz ta'limning yaxlit tizimi yaratildi. Ushbu tizim ta'lim sohasini tubdan isloh qilish, ta'limni yagona o'quv-ilmiy ishlab chiqarish majmuasi sifatida kompleks rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

Biz uch nomalumli chiziqli tenglamalar sistemasini javascript dasturlash tili orqali hisbolashni ko'rib chiqmoqchimiz.

Chiziqli tenglamalar quyidagi ko'rinishdagi tenglamalardir:

$$a_1x_1 + a_2x_2 + \dots + a_nx_n + b$$

Bu tenglamada x_1, x_2, \dots, x_n -noma'lumlar, a_1, a_2, \dots, a_n -tenglamani koeffitsientlari, b -haqiqiy yoki murakkab raqamlar.

Uchta noma'lumli uchta chiziqli tenglamalar tizimini ko'ramiz:

$$\begin{cases} a_{11}x_1 + a_{12}x_2 + a_{13}x_3 = b_1 \\ a_{21}x_1 + a_{22}x_2 + a_{23}x_3 = b_2 \\ a_{31}x_1 + a_{32}x_2 + a_{33}x_3 = b_3 \end{cases}$$

Uch noma'lumli chiziqli tenglamalar sistemasini determinant orqali hisoblash.

$$\Delta = \begin{vmatrix} a_{11} & a_{12} & a_{13} \\ a_{21} & a_{22} & a_{23} \\ a_{31} & a_{32} & a_{33} \end{vmatrix} \neq 0 \quad x_1 = \frac{\Delta_{x_1}}{\Delta}, \quad x_2 = \frac{\Delta_{x_2}}{\Delta}, \quad x_3 = \frac{\Delta_{x_3}}{\Delta}.$$

$$\Delta_{x_1} = \begin{vmatrix} b_1 & a_{12} & a_{13} \\ b_2 & a_{22} & a_{23} \\ b_3 & a_{32} & a_{33} \end{vmatrix}; \quad \Delta_{x_2} = \begin{vmatrix} a_{11} & b_1 & a_{13} \\ a_{21} & b_2 & a_{23} \\ a_{31} & b_3 & a_{33} \end{vmatrix}; \quad \Delta_{x_3} = \begin{vmatrix} a_{11} & a_{12} & b_1 \\ a_{21} & a_{22} & b_2 \\ a_{31} & a_{32} & b_3 \end{vmatrix}$$

Ushbu formulalarni dasturga kiritamiz:

```

<!DOCTYPE html>
<html langQ"UZ-uz">
<head>
  <meta charset+"UTF-8">

  <meta name+"viewport" content+"width+device-width, initial-scale+1.0">
  <title>Chiziqli tenglamalar sistemasini yechish</title>
  <style>
    body{
      background: whitesmoke;
    }
    .btn-block{
      # background: white;
      color: red;
    }
    .btn-block1{

      color: blue;
    }
    .btn-block2{

      color: #3bff00;
    }
    .btn{
  
```

```
background: black;
//width: 30px;
height: 30px;
top: 1px;
color: white;
}
</style>
<script>
function dars(){
a11;
var a12;
var a13;
var a21;
var a22;
var a23;
var a31;
var a32;
var a33;
var b1;
var b2;
var b3;

a11+document.getElementById('a11').value;
a12+document.getElementById('a12').value;
a13+document.getElementById('a13').value;
a21+document.getElementById('a21').value;
a22+document.getElementById('a22').value;
a23+document.getElementById('a23').value;
a31+document.getElementById('a31').value;
a32+document.getElementById('a32').value;
a33+document.getElementById('a33').value;
b1+document.getElementById('b1').value;
b2+document.getElementById('b2').value;
b3+document.getElementById('b3').value;

d.value+a11*a22*a33+a12*a23*a31+a13*a21*a32-
(a12*a21*a33+a11*a23*a32+a13*a22*a31);
//dx1 ni hisoblash
```

```
d1.value+a22*b1*a33+b3*a23*a12+a13*a32*b2-  
(a12*b2*a33+a32*a23*b1+a13*b3*a22);  
//dx2 hisoblash  
d2.value+a11*b2*a33+b1*a23*a31+a13*a21*b3-  
(a21*b1*a33+a11*a23*b3+a13*b2*a31);  
//dx3 ni hisoblash  
d3.value+a11*a22*b3+a12*a31*b2+a21*b1*a32-  
(a12*b3*a21+b2*a32*a11+a31*a22*b1);  
x1.value+(a22*b1*a33+b3*a23*a12+a13*a32*b2-  
(a12*b2*a33+a32*a23*b1+a13*b3*a22))/(a11*a22*a33+a12*a23*a31+a13*a21*a3  
2-(a12*a21*a33+a11*a23*a32+a13*a22*a31));  
x2.value+d2.value/d.value;  
x3.value+d3.value/d.value;  
}  
</script>  
<head>  
<body align+"center">  
  <h3 align+"center">3-ta nomalumli chiziqli tenglamalar sistemasini  
yechish;</h3><br>  
  
a<sub>11</sub>x<sub>1</sub>+a<sub>12</sub>x<sub>2</sub>+a<sub>13</sub>  
x<sub>3</sub>+b<sub>1</sub><br>  
  
a<sub>21</sub>x<sub>1</sub>+a<sub>22</sub>x<sub>2</sub>+a<sub>23</sub>  
x<sub>3</sub>+b<sub>2</sub><br>  
  
a<sub>31</sub>x<sub>1</sub>+a<sub>32</sub>x<sub>2</sub>+a<sub>33</sub>  
x<sub>3</sub>+b<sub>3</sub><br>  
<br>  
a<sub>11</sub>+<input type+"text" id+"a11" class+"btn-block1"><br>  
a<sub>12</sub>+<input type+"text" id+"a12" class+"btn-block1"><br>  
a<sub>13</sub>+<input type+"text" id+"a13" class+"btn-block1"><br>  
a<sub>21</sub>+<input type/"text" id+"a21" class+"btn-block1"><br>  
a<sub>22</sub>+<input type+"text" id+"a22" class+"btn-block1"><br>  
a<sub>23</sub>+ <input type+"text" id+"a23" class+"btn-block1"><br>  
a<sub>31</sub>+ <input type+"text" id+"a31" class+"btn-block1"><br>  
a<sub>32</sub>+<input type+"text" id+"a32" class+"btn-block1"><br>  
a<sub>33</sub>+ <input type+"text" id+"a33" class+"btn-block1"><br>  
b<sub>1</sub>+<input type+"text" id+"b1" class+"btn-block2"><br>
```

```
b<sub>2</sub><input type="text" id="b2" class="btn-block2"><br>
b<sub>3</sub><input type="text" id="b3" class="btn-block2"><br>
D<input type="text" id="d" disabled class="btn-block"><br>
D<sub>x1</sub><input type="text" id="d1" disabled class="btn-block"><br>
D<sub>x2</sub> <input type="text" id="d2" disabled class="btn-block"><br>
D<sub>x3</sub><input type="text" id="d3" disabled class="btn-block"><br>
x<sub>1</sub><input type="text" id="x1" disabled class="btn-block"><br>
x<sub>2</sub><input type="text" id="x2" disabled class="btn-block"><br>
x<sub>3</sub><input type="text" id="x3" disabled class="btn-block"><br>
<input type="button" value="HISOBLA" onclick="dars()" class="btn">
</body>
</html>
```

Xulosa qilib aytganda, oliy va umumiy oʻrta taʼlim muassasalarida informatikani oʻqitishning metodlarini nazariy hamda amaliy tahlil qilish, fanni oʻqitishda kreativ metodlardan va ilgʻor xorijiy tajribalardan foydalanib laboratoriya mashgʻulotlarini tashkil qilish hozirgi davr talabidir. Mazkur maʼnoda, taʼlim jarayonida kreativ metodlarning qoʻllanilishi oʻquvchi yoshlarda erkin va mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv koʻnikmalarini shakllantirishga, yangilik yaratishga, fanlarni oʻrganishga boʻlgan qiziqish hamda intilishlarini rivojlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 29 apreldagi “Oʻzbekiston respublikasi xalq taʼlimi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish toʻgʻrisidagi konsepsiyasini tasdiqlash toʻgʻrisida”gi PF -5712 farmoni.
2. Ayupov A.Sh., Omirov B.A., Xudoyberdiyev A.X., Haydarov F.H. Algebra va sonlar nazariyasi, Toshkent, “Tafakkur boʻstoni”, 296 bet, 2019 y.
3. Web deignerlar uchun JavaScript darslari noldan boshlab, avtor Vosidiy Muslim. e-mail: leonardo73@rambler.ru
4. <https://htmlacademy.ru>